

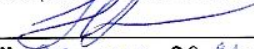
МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ

Кафедра фізичної культури і здоров'я

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Зав. кафедри ФКіЗ

Наталія ЦИГАНОВСЬКА

“ 29 ” вересня 2021 року

Фізичне виховання

МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ СЕКЦІЇ «ШАШКИ»

(шифр і назва навчальної дисципліни)

спеціальність Для студентів секції (всі спеціальності 1-4 курсу)

(шифр і назва спеціальності)

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський).

Харків – 2021 рік

Розробник: доцент кафедри ФКіЗ Бондалетов І.Г.

Затверджено на засіданні кафедри фізичної культури і здоров'я

Протокол № 4 від 29.09.2021 р.

**Методична розробка на тему:
Позиційні прийоми і засоби шашкової боротьби.**

Нам добре відомо, що кінцевою метою гри в шашках є виграш. Для його досягнення треба мати матеріальну або позиційну перевагу. Вже на початку партії в рівній позиції виграш шашки – це шлях до перемоги. Засобів виграшу в шашках досить багато. Але початківцям у першу чергу слід оволодіти такими, які найчастіше зустрічаються в практиці гри, до яких слід віднести наступні.

Спосіб прямого удару. Найчастіше він зустрічається, коли в наявності на дошці всі шашки.

1. c3-d4	h6-q5
2. d4-c5 ?	b6:d4
3. e3:c5	d6:b4
4. a3:c5	q5:f4
5. q3:e5	f6:b6

Другий приклад на той же спосіб

1. c3-d4	f6-q5
2. b2-c3	q7-f6
3. q3-f4	h8-q7
4. c3-b4?	d6-e5
5. f4:d6	c7:a5

Як бачимо, на цих прикладах одна із сторін досягла матеріальної переваги в самому початку партії. Але це трапляється рідко, частіше шашку виграють в середині партії.

Позиція: біл.- a3, a5, b4, c3, e1, e3, f4, q1;
чор.- a7, b8, c5, c7, d6, d8, f6, h6

1. ...	d6-e5?
2. b4:d6	e5:q3
3. c3-b4	c7:e5
4. a5-b6	a7:c5
5. b4:h2 і білі залишаються з лишньою шашкою.
Чорні програють із-за невдалого розміну d6-e5.

Розмін шашками слід сприймати, як рівноцінний акт. Втім існують і нерівноцінні розміни. За браком досвіду, початківці використовують розміни переважно для збереження кількісної рівності; професійні ж гравці для одержання вигідного перегруповання сил, для посилення слабого флангу і, в кінці-кінців для кращої позиції. Тому новачкам порада: перед розміном спочатку уявити розрахунок позиції,

яка вийде після розміну і тільки після цього діяти. Ось деякі приклади розміну шашками для досягнення переваги, опозиції, або комбінації.

Позиція: біл.-c1, e1, h4; чор.-a3, a5, h6;

1. c-d2   a-b2
2. h-q5   h:f4
3. d-e3   f4:d2
4. e:a1 x і білі виграють за опозицією.

Позиція: біл. – c1, f2, f4, q1, h2

чор. - b8, c3, f6, h4, h6

1. f4-q5   h:f4
2. f2-q3   h4:f2
3. q1:e7 x білі за получили нерівноцінний розмін і перемогли.

Виграти шашку в середині партії з допомогою розміну можна частіше ніж на початку.

Позиція: біл. – a3, c1, e1, e3, f2, q3, h4;

чор. – c5, d4, d6, d8, e5, f6, h6

1. q3-f4   e5:q3
2. a3-b4   c5:a3
3. e3:q5   h6:f4
4. f2-e3   f4:d2
5. h4:f2   a3-b2
6. e1:a1 x і білі виграють

Розмін може мати і інше призначення – виграти час і досягти заданого поля за меншу кількість ходів.

Позиція: білі –e1, f2; чор.- a7, f4

1. f2-e3   f4:d2
  2. e1:c3 x з опозицією на користь білих.
- Без розміну білі б програли. Перевірте.

Інколи шашку можна виграти **методом нападу** на неї тоді, коли у гравця на дошці нападів більше ніж захисту у супротивника.

Позиція: біл. – c3, d2, e1, f2, q1, h2;

чор. – b8, d8, e5, f4, f8, h8;

1. f2-e3   h8-q7
2. e3:q5   q7-h6
3. q1-f2   h6:f4
4. f2-e3   f8-q7
5. e3:q5   q7-h6
6. e1-f2   h6:f4
7. f2-e3 і у чорних захисту більше немає.

Опозиція – спосіб, за допомогою якого можна досягти перемоги, або переваги.

Термін «опозиція» - є протистояння. У нашому прикладі – протистояння шашок (білі проти чорних) на одній вертикалі.

Для того, щоб визначити кому на користь опозиція, треба розраховувати до кінця кому, на чиему боці перебіг подій, і вже потім приймати рішення. Це неважко зробити досвідченому гравцю, але не новачкам. Для них простіше скористатися **ознаками**, або **правилами**, які існують в шашках без попередніх розрахунків.

1-е правило. Якщо біла та чорна шашки стоять на одній вертикалі дошки то **починаюча сторона програє**. Перевірте на позиції: біла проста q1; чорна проста q7.

Дане правило не працює, як виняток, коли стоять білі на b6, чорні на b8; білі на q1, чорні на q3.

2-е правило. Якщо біла та чорна шашки стоять на сусідніх вертикалях, то **починаюча сторона виграє**. Перевірте на позиції: білі на a1; чорні на b8.

Правило не працює: білі на q1; чорні на h2

Опозиція, як спосіб у грі – частий гість в кінцівках партій, тому будьте уважні на користь вона вам чи ні.

Позиція: білі – a5, b4, d2, q1, h2, h4

чорні – c7, d4, d6, f4, f6, f8

В даній позиції, при великій кількості шашок не ясно, можлива тут опозиція чи ні. Тут спростувати ситуацію можна шляхом розмінів.

Подивимось:

1. d2-e3   f4:d2
2. h4-q5   f6:h4
3. h2-q3   h4:f2
4. q1:e7   f8:d6
5. b4-c5   d6:b4
6. a5:e1   x і опозиція по 1-му правилу.

Позиція: білі - e1, f2, q1; чорні – d8, f4, h4;

І тут до перемоги білих веде опозиція:

1. q1-h2   h4-q3 (інш. корисн. ходів немає)
2. f2:h4   f4-e3 (інш. ходи програшні)
3. h4-q5   d8-e7
4. q5-h6   e7-f6
5. h2-q3   e3-f2
6. q3-f4   f2-q1
7. e1-f2   q1:q5
8. h6:f4   x і білі виграють за опозицією.

Ще приклад, де білі одержать перемогу за рахунок раптового розміну, який створює опозицію.

Позиція: білі – a3, c1, f2, q1, q3

чорні – b2, e5, f4, h2, h8

1. f2-e3   f4:d2
2. c1:e3   h2:d2
3. a3:e3   h8-q7
4. q1-h2   q7-f6
5. e3-f4   e5:q3
6. h2:f4   x

Наступний приклад: білі – a1, e1, e3, f2, q1, q5

чорні – a3, a5, c3, c7, e5, e7, h6

У білих на одну шашку менше, здається й позиція безнадійна. Але на то і опозиція для виграшу.

1. e3-d4   h6:f4
2. d4:b2   a3:c1
3. e1-d2   c1:e3
4. f2:b6   a5:c7
5. q1-f2   c7-d6
6. a1-b2   d6-e5
7. b2-c3   x

Білі б програли, спокусившись на 2. d4- b6

Перевірте!

В'язка – один з найбільш поширених засобів.

Його роль – скувати (в'язати) своїми силами групу шашок суперника.

Позиція: білі – b2, d2, e5; чорні – a5, b4, e7

Виграш білих досягається дуже просто:

1. e5-d6   e7:c5

2. b2-a3 і дві білих шашки зв'язали три шашки чорних, бо любий хід шашок b4 або c5 – це поразка. Інші ходи білих привели до нічиєї.

Приклад, де зв'язка можлива в двох варіантах. Позиція: білі – c1, q1, q3, h4
чорні – c3, f6, q5, q7

1-й варіант

1. q1-f2   q5-f4

2. q3:e5   f6:d4

3. h4-q5   c3-b2

4. c1:a3   d4-c3

5. f2-e3   і білі зв'язали чорних

2-й варіант

1. q1-f2   q7-h6

2. f2-e3   c3-d2

3. e3-f4   q5:e3

4. q3-f4   e3:q5

5. c1:e3   і дві білих зв'язали 3 шашки чорних.

Зв'язку можна здійснити і в середині дошки. Позиція: білі - a5, b2, d2, e1, f2, f4, q3;
чорні - c5, c7, d4, d6, d8, f6, h4

1. d2-e3!   f6-e5

2. e1-d2   c7-b6

3. a5:c7   d8:b6

4. d2-c3   b6-a5

5. f4-q5   h4:f6

6. q3-h4 х і чорні повсюди під зв'язкою.

Запирання (замкнення)

В шашках позбавлення ходів називається запиранням, або замкненням.

Заперти можна як прості шашки так і дамки. Тут важливо точно розрахувати.

Позиція: білі – c1, e1, f4, q1; чорні – a3, c3, f6;

1. f4-e5!   f6:d4

2. q1-f2   c3-b2

3. e1-d2   b2-a1

4. d2-c3   d4:b2

5. f2-e3 х

У білих, незважаючи на чисельну перевагу, надії на успіх було мало, бо у чорних, шашка b2 в кроці щоб стати дамкою.

Білі вийшли переможцем завдяки прийому запирання.

В прикладі де білі – дамка h6, прості a3 і e1; чорні прості c3, c5, d4, e5; чорні вирішили пожертвувати дві шашки і пройти в дамки.

Це не допомогло. Білим допоміг прийом запирання.

1. ... c5-b4
2. a3:e3 c3-b2
3. e3-d4! e5:c3
4. h6-c1 b2-a1
5. c1-b2 c3-d2
6. e1:c3 x і чорна дамка у заперті (затоці) ?
Зустрічаються і незвичайні шляхи до перемоги через запирання.
Позиція: білі - e5, f2, q3, h2; чорні - c5, e7, f4, h4

1. e5-d6 f4-e3
2. d6:f8 e3-q1
3. f8:b4 h4:f2
4. b4-e1 x і чорні у затоці.

Жертва – є добровільна віддача шашок супротивнику, але з наміром: обов'язково одержати матеріальну або кращу позицію. Жертва приносить успіх не відразу, а через декілька ходів.

Позиція: білі – a3, b4, c3, d2, d4, e3, f4;
чорні – a5, a7, b6, c7, f6, f8, q5;

білі, виходячи з позиції на дошці, припускали мирний фінал, але не врахували жертви шашок чорних, які і проклали шлях до перемоги.

1. ... c7-d6 ТХ (тихий хід)
2. f4:h6 b6-c5
3. d4:b6 a7:c5
4. e3-f4 f6-e5
5. f4-q5 f8-q7!
6. h6:f8 Д e5-d4
7. c3:c7 a5:e1 Д
8. f8:b4 e1:h4 x

На прикладі цієї позиції:

білі – a1, c1, e3, f4, q3, q5, h2

чорні - a3, b4, c3, d6, e7, h6 покажемо, як жертва шашки виявляє недоліки розташування шашок суперника.

1. e3-d4! c3:e5
2. a1-b2 e5-d4
3. c1-d2 a3:e3
4. f4:d2 h6:f4
5. q3:a5 x і білі виграють.

Загроза. Цей засіб теж часто зустрічається в шашках. Загроза завжди замаскована, завжди раптова і небезпечна. Цим вона заставляє суперника робити невигідний хід, створює решітчасту позицію, а то і пропускає шашку в дамки.

Позиція: білі – a1, a3, c1, c3, d2, d4, e1, e3, f4, q3, h2
чорні – a7, b6, b8, d6, d8, e5, e7, f6, q7, h6, h8

Рішення:

1. a3-b4 (загрожує ходом 2. b4-c5) 1 ... b6-c5
2. d4:b6 a7:a3
3. e3-d4 (загрожує ходом 4. d4-c5) і який би третій чорні не зробили шашкам h6, f6, d6, і навіть d8 і b8! вони втратять або дві шашки, або дозволять білим пройти в дамки.

Ще приклад: білі – а5, с3, с5, е1, f2, h2, h4;

чорні – а7, d8, е7, f4, f6, h6;

У чорних шашок менше ніж у білих, але є потенціал для загроз. Втім, перший хід білих і теж з загрозою.

1. f2-q3!   f4-e3
2. с3-d4 (цим ходом білі нібито запрошують чорних в дамки) 2. ...   е3-f2
3. q3-f4   f2-q1 Д!
4. е1-f2!   q1:q5
5. d4-e5   f6:b6
6. а5-с7   d8:b6
7. h4:a5 х серією загроз білим вдалось провести нищівну комбінацію.
В позиції: білі - а3, с3, с5, е1, q1, h2, h4
чорні - а7, d8, е7, f6, q5, q7, h8

1. с3-b4   d8-c7
2. с5-b6!   с7:с3
3. е1-d2   с3:е1
4. q1-f2   е1:q3
5. h2:c5 х і тут у білих загрози з комбінацією.

Самообмеження. Інколи буває так, що свої шашки не дозволяють піти з-під удару супротивника. Це і є самообмеження.

Приклад і позиція: білі – дамка f2;

чорні – с3, d6, е5, f6

Всього один хід дамкою на h4 і поразка чорних із-за невдалого розташування своїх шашок.

На цю ж тему: білі – d2, f4, дамка h6

чорні – b2, d4, е7;

1. f4-e5   d4:f6
2. d2-c3   b2:d4
3. h6-f8 х і тут білі двома жертвами «допомогли» чорним у самообмеженні.

Прийом самообмеження застосовується не тільки у закінченнях, також в середині гри і, майже на початку партії, а в ряді випадків рятує, на перший погляд, програшну партію.

Приклад: білі – b2, d2, f4, q3, h4

чорні – а3, с5, f6, q7, h6

Тут білим є два варіанти почати гру:

Звичайну по схемі і з самообмеженням:

По схемі

1. b2-c3   с5-d4
2. с3:е5   f6:d4
3. і позицію білі програють

З самообмеженням

1. d2-c3   а3:q5
2. с3-d4   с5:е3
3. q3-f4 і на любий хід чорною шашкою е3 білі грають f4-e5 ... Нічия!

Вільний темп. Під цим терміном розуміється час перед взяттям шашки не відданої під бій попереднім ходом. Поясним доступніше:

Противник, при своєму ході, напав на вашу шашку, а ви замість того, щоб захищати її, або увести з-під удару робите хід іншою шашкою. І цим ви виграєте час для

перегрупування своїх сил та проведення задуманого маневру, або комбінацію. **Треба пам'ятати: любий напад на шашку створює вільний темп.**

А від вільного темпу до проведення комбінації всього один крок.

Позиція: білі – d4, f2, q1, h2

чорні – a7, f4, f8, q5

1. d4-c5 f8-e7

2. f2-q3 f4-e3

3. q1-f2! e3:q1

4. q3-h4 q1:b6

5. h4:a5 х в цьому прикладі білі, при своєму ході (4. q3-h4), не захищають свою шашку c5, а роблять інший хід на h4 і досягають перемоги за рахунок вільного темпу.

Приклад 2: білі – b2, b4, d2, d6, f4

чорні – a7, b6, d4, d8, q7

1. b4-c5 d4-e3

2. f4-q5 e3:a3

3. q5-h6 b6:d4

4. h6:f8 a3:e7

5. f8:e3 х в цьому прикладі було два вільних темпи і перемоги білих.

В позиції: білі - b2, b4, c1, c3, e3, f4, q1, q3

чорні - c5, c7, d6, e5, e7, f8, q7, h6

чорні напали на білу шашку b4. Для білих це вже володіння вільним темпом і здійснення комбінації з повним розгромом черних.

1. q1-f2! c5:a3

2. c1-d2 a3:c1 Д

3. c3-d4 e5:e1 Д

4. e3-d4 c1:q5

5. d4-c5 d6:b4

6. q3-h4 e1:q3

7. h4:h4! х

В позиції: білі - c1, c3, d4, e1, f4, q1

чорні - a3, c7, d6, e7, q5, h6 де чорні здійснили напад на шашку f4 і

помилилися:

1. d4-e5 f5:e3

2. c3-b4! a3:c5

3. e1-f2 d6:f4

4. f2:q5 і сперечатися чорним даремно!

Тихий хід (ТХ) – належить до тактичного маневру, що пов'язано з переміщенням шашки без віддачі її під бій і без здобуття шашок суперника. Цінність ТХ в тому, що після його ходу слідує хід, змушуючи супротивника на єдино можливу відповідь.

Позиція: білі – a1, a5, c3, d4, f2, f4,

чорні – a3, b6, c7, d8, f8

1. d4-e5! ТХ a3-b2

2. e5-d6 c7:b4

3. a5:c7 d8:b6

4. a1:c7 х

Позиція: білі – a3, c3, d2, e1, e3, h2

чорні – c5, c7, f4, f8, q5, q7

1. c3-d4 ТХ c7-b6 (інший хід чорних виведе білих у дамки)

2. d2-c3! f4:b4

3. h2-q3 c5:e3

4. a3:a7 q5-h4

5. q3-f4   e3:q5
6. a7-b8 x

Позиція: білі – a7, b6, c3, e3
              чорні – b8, d8, e5, h6

1. e3-d4 TX   e5-f4
2. d4-e5   f4-d6
3. b6-c7   d8:b6
4. a7:e7 x

Тихий хід ефективний і на початку партії:

Позиція: білі – c1, c3, d4, e1, e3, f2, f4, q1, h2
              чорні – a3, a5, b6, c5, d6, d8, e7, q7, h4

1. d4-e5 TX   d8-c7
2. c3-b4   a5:c3
3. e1-d2   c3:q3
4. e3-d4   c5:q5
5. h2:f8   d6:f4
6. f8:h2 x

Підготував

Іван БОНДАЛЕТОВ